

דף שבועי

כולה בתוך הבתים. פעולות נתינת הדם על קרנות המזבח והקטרת האיברים הנשרפים על המזבח, שעתידות להיות פעולות היסוד בהקרבתו של כל קורבן, נעשו בפסח מצרים בתוך הבתים; הדם ניתן על שתי המזוזות והמשקוף של הבית, והבשר נצלה באש ונאכל על ידי בני הבית, במקום שריפתו ואכילתו על ידי אש המזבח.

בהשוואת קורבן הפסח לקורבנות עתידיים, ניתן לראות כי לקורבן הפסח היו מאפיינים הקושרים אותו לקורבן העולה.¹ הנה טבלת השוואה בין קורבן הפסח לקורבן עולה ולקורבנות אחרים.

שאר הקורבנות	פסח מצרים	קורבן העולה (תמיד)	צורת הכנת הקורבן זמן אכילתו
אין הגבלה על צורת ההכנה של הקורבן.	נצלה באש ונאכל על ידי בני הבית לאורך הלילה עד הבוקר: את ואכלו את הבשר הזה צלי אש ומצות על מדרים לאכלהו. אל תאכלו ממנו גא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו. ולא תותירו ממנו עד בקר, והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו. (שם' יב:ח-י)	ואכל באש לאורך הלילה עד הבוקר: את תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו. ולבש הפהו. מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את העלה על המזבח ושמו אצל המזבח (ו:ב-ג).	
הקורבן מתחלק המזבח.	נאכל על ידי בני הבית.	נאכל על ידי המזבח, ראשו.	אכילת הקורבן

הלוח העברי מזמין את פרשת פקודי עם פרשת החודש לשבת אחת, ברוב השנים שאינן מעוברות. מערכת הקריאות בתורה ש"צצה" החל מהשבת שאחרי שמיני עצרת באופן סדיר, במביאה לכך שבשנה שאינה מעוברת פרשתנו נקראת לרוב בסופו של חודש אדר. פרשת החודש, המשמשת כ"מפטיר" במנהג הקריאה שלנו, נקראת במכוון בשבת הצמודה לראש חודש ניסן, לקראת חג הפסח, וכך נפגשות שתי הפרשיות. מפגש אקראי זה, בין פרשת השבוע הקבועה לבין הפרשה המיוחדת הנקראת כ"מפטיר", מגלה במפתיע קשר נוסף בין שתי הפרשיות: כותרתה של פרשת החודש, "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שם' יב:ב), מתייחסת לראש חודש ניסן, ובחלקה השני של פרשתנו מצטווה משה להקים את המשכן "ביום החדש הראשון באחד לחודש" (שם' מ:ב). משם ואילך מתוארות הקמתו של המשכן והופעת כבוד ה' עליו ובתוכם יום.

לא הייתה שנה רבת משמעות ורבת תמורות כמו השנה ההיא, שתחילתה במצרים וסופה במשכן: קורבן הפסח ויציאת מצרים, מרה ומדבר סין, מסה ומריבה, מעמד הר סיני וציווי משפטיים, לוחות הברית וחטא העגל והלוחות השניים, בניית המשכן וחנוכתו. אני מבקש לעמוד כאן על אחת התמורות: המעבר מעשיית הפסח במצרים להקמת המשכן.

ב. פסח מצרים וקורבן העולה
מתחילת שליחותו, תבע משה מפרעה לצאת למדבר ולעבוד שם את ה', והמשה והמתן שהתנהל ביניהם היה סביב התביעה הזו: "נלכה אֵן דָּרָךְ שלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַה' אֱלֹהֵינוּ" (ש"מ ג:יח). ושוב: "דָּרָךְ שלֹשֶׁת יָמִים נִלְךְ בְּמִדְבָּר וּזְבַחְנוּ לַה' אֱלֹהֵינוּ" (ש"מ ח:ג). ועוד. מבחינה זו, בפרשת "החודש הזה לכם" היה שינוי ביחס לכל מה שנאמר קודם לכן על העבודה לה' במדבר, שכן היא ציווה על עשיית הפסח במצרים עצמה. השינוי הזה, של עבודת ה' בתוך מצרים ולא בריחוק מקום ממנה, הביא את העבודה לבתיהם של בני ישראל. לא היה במצרים מזבח לה', ואף לא מתחם מקודש להקריב בו. העבודה, מלבד השיחית, הייתה

* הרב ד"ר חיים בורגנסקי, המחלקה לתלמוד, אוניברסיטת בר-אילן. ורב הישוב הושעיה.

להשלמת הדברים כאן ראו מאמרי: "תורת כהנים או תורת העם?", דף **שבועי** לפרשת ויקרא תש"פ (מס' 1362); "בין מבוח אדמה לכרובי הזהב", דף **שבועי** לפרשת תרומה תש"ס (מס' 326).

1 יש הקושרים את קורבן הפסח לקורבן התודה, בעיקר בשל הציווי הזה: איסור ההותרה מן הקורבן עד הבוקר, ראו, למשל, הרב יהודה זולדן, "קרבן תודה וקרבן פסח", דף שבועי לפרשת צו תשס"ח (מס' 748).

ג. בין פרשת החודש לחנוכה המזבח

בפרשת החודש, המקום הראשון שבו נצטוו בני ישראל על עבודת ה' היה, כאמור, בתוך הבית פנימה. אין הופעת שכינה ואין הקרבה על גבי מזבח, ובאופן כללי – אין מרחב א-להי של קדושה.

חנוכה המשכן בפרשתנו נמצאת בקוטב השני. זהו צעד מרכזי בתהליך של ריכוז העבודה במשכן, תהליך שימצה את עצמו בספר ויקרא: הבאת קורבנות אישיים למשכן, איסור מוחלט על הקרבה מחוץ למשכן והטלת העבודה על הכוהנים בלבד.

ניתן לומר, אם כן, שמראש חודש ניסן הראשון של פרשת החודש, ועד ראש חודש ניסן השני, של פרשת פקודי, עוברת עבודת ה' שינוי מהותי: בראש חודש ניסן הראשון ה' מזמין את בני ישראל להפוך את בתייהם למוקד של עבודת ה', ואת עצמם להיות חלק מעבודה זו. כבוד ה' לא נגלה אליהם; הם עובדים א-ל מסתתר, שרק את תוצאות מעשיו במצרים יכלו לראות. הסתר זה אפשר עבודה בכל מקום, שכן כשהא-ל אינו נוכח, כל מקום יכול להיות "מקומו", גם ביתו של אדם. ביציאה ממצרים נגלה עליהם ה' בעמוד ענן ובעמוד אש. התגלות זו, שהועצמה במעמד הר סיני, הביאה לכך שעבודת ה' החלה לעבור אל המרחב הציבורי. "בית ה'" כמושג מופיע עוד לפני הציווי על הקמת המשכן³, והוא תוצאה ברורה של ההתגלות הא-להית. א-ל שהתגלה על הר סיני יכול לאוות לו בית לשבתו. תחילה לא ראתה התורה בהתגלות סתירה לעבודת ה' במקומות שונים, ולכן התירה הקרבה על מזבח אדמה במגבלות מעטות בלבד⁴. חנוכה המשכן בפרשתנו, והפיכתו של המשכן למקום ההתגלות הקבוע של הקב"ה, כפי שמתואר בפסוקי הסיום של הפרשה, מבשרות שינוי מוחלט בדרכים של עבודת ה', ומענה תנך התורה ותצמצם את עבודת ה' שמחוץ למשכן. בספר ויקרא, כבר בפרק א, התורה פותחת את המשכן לקורבנותיו של האדם הפרטי, ובהמשך, התורה אוסרת באופן מוחלט על הקרבת קורבנות מחוץ לו (וי' יז:1).

דוגמה בולטת ביותר לתהליך זה נמצא בספר דברים, באזהרה שלא לעשות את הפסח "באחד שעריך": "לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך אשר ה' א-להיך נתן לך. כי אם אל המקום אשר יבחר ה' א-להיך לשכן שמו שם תזבח את הפסח בערב" (דב' טז:1-5). הפסח, שראשיתו בהפיכת הבית למזבח ה' ובני הבית לאישו, מתנתק מן הבית והופך להיות חלק מעבודת המקדש⁵.

שבת אחת, שתי פרשיות, תאריך אחד משני צידה של שנה, ושינוי עמוק בהתגלות ה' ובעבודתו. ולוואי שנזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, בשמחה ובטוב לבב.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע

בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון

עורכת לשון: רחל הכהן שיף

קרבן ורעיו: ורעיו בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנִּתְחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפֶּדֶר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְקָרְבוּ וְכָרְעוּ יָדָיִם בְּמִים וְהִקְטִיר הַלֵּל אֶת הַמִּזְבֵּחַ. עֹלָה אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַה' (א:ח-ט).	ראשו על כרעיו ועל קרבו: אל תאכלו ממנו ובשל מבשל בָּמִים אִם צִלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל פְּרָעִיו וְעַל קָרְבּוֹ (שם' יב:ט).	המקבל את הקרביים, לבין אוכליו: כוהנים, בעלים וכוהנים, המקבלים את רוב האיברים. אינו נאכל כליל ואף לא נשרף כליל.
המנחה המלווה	מנחת נסכים שאינה חמץ נשרפת על המזבח	מנחה נאכלת עם הפסח על ידי בני הבית
בעל החיים הקרב	כבש זכר בן שנה	שה זכר בן שנה הקורבן היחיד שבא זכר בלבד – איל האשם.

כפי שאנו רואים בטבלה, קיים דמיון רב בין קורבן העולה לבין קורבן הפסח, הן מבחינת הכנתם – שני הקורבנות נצלים באש, הן מבחינת זמן האכילה של שני הקורבנות – בלילה עד הבוקר, והן מבחינת אכילת כל חלקי הקורבנות: ראשה, כרעיה וקרבה של העולה ניתנים על גבי האש, וגם הפסח נצלה באש ראשו, כרעיו וקרבו. כל הפרטים האלה ייחודיים רק לקורבן העולה ולפסח. יש דמיון בין סוג הקורבן בעולת התמיד ובקורבן הפסח; שניהם באים מן הצאן, זכר בן שנה, לעומת רוב הקורבנות האחרים הבאים גם מנקבות. פרט נוסף משותף לעולה ולפסח, אף כי אינו מיוחד רק להם: מחד, המנחה הנשרפת באש בקורבן עולה, המקבילה למצה בפסח, קיימת גם בקורבנות השלמים למינם. מאידך, החיוב לאכול מרורים עם אכילת הפסח אין לו דמיון בשאר הקורבנות, ודומה שמשמעותו חורגת מהעיון שלנו.

קווי הדמיון הרבים בין העולה לבין הפסח מלמדים, לכאורה, שפסח מצרים בא במקום הקרבת העולה במדבר. עבודת הזבח בבית החליפה את העבודה של הקרבת הקורבן על המזבח; הבית משמש כ"מזבח", ואכילת הקורבן ע"י בני הבית מחליפה את האש האוכלת בראש המזבח.

על רקע הפיכתו של הבית למעין מזבח, מעניינת צורת האכילה של הפסח במצרים: "וככה תאכלו אותו מתניכם חגרים ונעליכם בגליכם ומקלכם בידכם" (שם' יב:יא). חיוב זה הופך לצורת הכניסה להר הבית בהלכה החז"לית: "לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובפונדתו" (משנה ברכות ט, ה). דומה שחכמים ניסחו את איסורי הכניסה להר הבית כתמונת ראי לציוויי אכילת הפסח, אולי מתוך ההבנה שהצגתי כאן, שאכילת פסח מצרים היא תחליף להקרבה במקום קדוש, והמנעל, המקל והחגור הודגשו כניגוד לקודש².

² הניגוד בין נעילת הנעל למקום קדוש מוכר כבר ממשנה שנצטווה "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא" (שם' ג:ה. ורא' גם י"ה ה:טו). אדמת הקדש היא הר חורב, עליו נאמר למשה כי הוא המקום המיועד לעבודת ה' ביציאה ממצרים. מבחינה זו הזביחה בבית במצרים היא ניגוד להקרבה בהר חורב, והנעליים הם ניגוד ל"של נעליך".

³ ראו שם' כג:ט.

⁴ ראו שם, כ:יט-כג.

⁵ יש תוצאות הלכתיות רבות לתהליך זה. אחת המעניינות היא ההעקת ציוויי ה"בית" אל ה"חבורה", ואכמ"ל.